

UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI
FACULTATEA DE LITERE

TEZĂ DE DOCTORAT
ACTIVITATEA LITERARĂ
A MĂRGĂRITEI MILLER-VERGHY
REZUMAT

DOCTORAND:
DOBROGEANU I. DORINELA-SIMONA (ACHIM)

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC:
PROF. UNIV. DR. ELENA FILIPAȘ

BUCUREȘTI
2022

Activitatea literară a Mărgăritei Miller-Verghy

Rezumat

Tema abordată este *Activitatea literară a Mărgăritei Miller-Verghy*. Aceasta este o autoare necunoscută care poate fi inclusă în galeria scriitoarelor de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul veacului al XX-lea. Ea n-a suscit mult interes în trecut. De vină au fost prejudecățile la adresa promovării literaturii feminine în general, lipsa de preocupare față de propria creație și pierderea timpului cu diverse traduceri, activități de promovare a artei naționale, organizare de serbări, cenacluri literare etc. A fost nelipsită de la ședințele cenaclului *Sburătorul*, unde și-a prezentat câteva traduceri, câteva piese de teatru și nuvelele. Mentorul său, Lovinescu, a evocat-o într-un articol medalion publicat în *Revista scriitoarelor și scriitorilor români*.

Primul capitol al lucrării dedicate prezentării activității literare a Mărgăritei Miller-Verghy se intitulează *Cadrul social și cultural al epocii* și are două subcapitole. Primul se numește *Militantism și emancipare a femeilor de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul veacului al XX-lea*. Definirea statutului din această perioadă este dificilă, neexistând suficiente surse bibliografice. O constantă există în acest interval, femeia fiind prezentată drept o persoană casnică, ale cărei principale atribuții sunt întreținerea gospodăriei și creșterea copiilor. Subcapitolul prezintă totuși câștigarea unor drepturi politice și juridice grație efortului depus de multe feministe, precum Alexandrina Cantacuzino, Calypso Botez, Ella Negruzzi, Izabela Sadoveanu, Elena Meissner etc. Al doilea subcapitol analizează condițiile grele de afirmare a scriitoarelor române în perioada menționată și prezintă succint începuturile literaturii feminine, așa cum apar în antologia *Evoluția scrisului feminin în România*, realizată de Mărgărita Miller-Verghy și Ecaterina Săndulescu în anul 1935.

Al doilea capitol se cheamă *Schiță de portret* și surprinde câteva aspecte biografice ale autoarei. Mărgărita Miller-Verghy s-a născut pe data de 1 ianuarie 1865, la Iași și a decedat pe data de 31 decembrie 1953, la București. Fiica profesorilor Gheorghe și Elena Miller, ea desfășoară primele studii la Geneva și la Paris, iar apoi la școala condusă de mama sa. Acumulează încă de la vârsta de nouă ani cunoștințe de greacă veche, germană, engleză și franceză, ceea ce-i permite să citească în original Iliada, Odiseea, precum și operele lui Goethe, Shakespeare sau pe cele ale clasicilor francezi. Această preocupare pentru literatură o va ajuta mai târziu să utilizeze tehnica palimpsestului. Își ia bacalaureatul la Azilul Elena Doamna din București, licența la Facultatea de Științe Sociale din Geneva și apoi încearcă să obțină doctoratul, dar nu reușește să-l termine. O perioadă este profesoară, iar din anul 1900 este directoare la Școala Normală Azilul Elena Doamna, formând multe serii de învățătoare. A colaborat la majoritatea revistelor literare, mai ales la *Revista scriitoarelor și scriitorilor români*.

Al treilea capitol analizează proza scriitoarei, mai exact cele patru romane publicate și volumul de nuvele *Umbre pe ecran*. Romanele sunt speciile care ilustrează cel mai bine talentul literar al scriitoarei Mărgărita Miller-Verghy, căci au mai multă profunzime analitică și eroine mai amplu caracterizate. Creația care marchează debutul editorial este romanul *Theano*, publicat în anul 1919. Este un roman feminin, conform teoriei lui Lovinescu despre această specie. În opinia sa, „ea trebuie să fie subiectivă, lipsită de sens epic, dar cu elanuri lirice și cu adâncime psihologică”¹. Tema este romantică, prezentându-se o iubire pierdută, iar titlul este sintetic și denumește protagonistă prezentată în incipit: o tânără care suferă din dragoste într-o clinică aflată în vârful unui munte, comparabil cu „muntele vrăjit” al lui Thomas Mann. Faptul că ea reușește în final să treacă peste eșecul sentimental este de bun augur, chiar dacă finalul relației sale amoroase este dramatic, brusc, stendhalian. Romanul are unele similitudini cu creația *Adela* de Garabet Ibrăileanu. Protagonistii celor două creații sunt oameni timizi, retrași, cu pasiuni profunde, dar pe care nu le duc până la capăt. Este evidentă la ei o anumită pudoare ca rezultat al educației și al mentalității epocii, căci totul se rezumă în *Adela* la adorarea mâinii și a brațului, iar în *Theano*, la câteva săruturi.

Alte calități ale romanului *Theano* sunt poezia naturii, delicatețea sentimentală a eroinei, trăirea mistică, autoreferențialitatea și folosirea „construcției mozaicate”². Dumitru Nanu a apreciat și „spontaneitatea unei cugetări aprige, originale”³. Există și pagini de analiză psihologică, după cum a remarcat Ibrăileanu, atunci când se face distincția dintre iubirea bărbatului și cea a femeii. Criticul i-a reproșat „existența unor expresii prea familiare și prea multa cultură pusă în gura unor personaje”⁴. Un element de originalitate este întrebuintarea ideii de dragoste capabilă de sacrificiu.

În anul 1944, prozatoarea publică un roman cu titlu metaforic: *Cealaltă lumină*. Eroina Ariana este lovită de o groaznică nenorocire, pierzându-și aproape complet vederea în urma unui accident de mașină. Ea nu va reuși să-și recapete decât parțial văzul, existând pagini ce redau un dramatism puternic, precum și viziuni halucinante (rare în literatura noastră). Cu talent analitic, naratoarea descrie durerea sub toate aspectele ei cangrenoase. Suferința are funcție purificatoare ca la Dostoievski, protagonistă trecând de la o falsă manifestare religioasă la una autentică. Mihail Chirnoagă vorbește despre „răscumpărarea prin suferință fizică a păcii sufletești celei mai desăvârșite”⁵, iar Mihaela Bacali menționează „ieșirea din infernul conștiinței și descoperirea

---

¹ E. Lovinescu, *Memorii*, volumul II, Craiova, Editura Scrisul românesc, 1916-1930, p. 207.

² Bianca Burța-Cernat, *Fotografie de grup cu scriitoare uitate*, București, Editura Cartea Românească, 2001, p. 34.

³ D. Nanu, „Un nou roman de dragoste”, în revista *Sburătorul*, nr 52, București, 8 mai 1920, p. 582.

⁴ CV (G. Ibrăileanu), „Theano”, în revista *Viața Românească*, anul XII, vol. XLII, Iași, 1920, p. 328.

⁵ *Dicționarul general al literaturii române*, literele M-O, coordonator general Eugen Simion, București, Editura Universul Enciclopedic, 2006, p. 370.

luminii interioare”⁶. Remarcabil este și faptul că apar unele similitudini cu romanul *Inimi cicatrizate* de Max Blecher, precum: ideea de corporalitate bolnavă, observarea cu detașare a transformărilor fizice, falsa revenire, eșecul actului medical, sensibilitatea exacerbată a protagoniștilor și atracția către patologic a autorilor care creează o literatură a „interiorului opresiv”⁷. Ceea ce o deosebește pe Ariana de protagonistul romanului citat este trăirea mistică la care ajunge la capătul suferinței, ca urmare a descoperirii credinței. Un element de originalitate este caracterul moralizator al operei. Alte calități ale acestui roman sunt: caracterul inițiativ, folosirea introspecției, a alterității care o conduce pe protagonistă la descoperirea unui nou *eu*, suspansul narativ și folosirea unor metafore cu grad mai mare de abstractizare, precum: „ploaia îmbelșugată a îndurărilor lui”, „un izvor îi tâșni din suflet” etc. Caracterul autobiografic, folosirea autenticității, a timpului subiectiv și a retrospecției sunt alte trăsături moderniste regăsite în această creație.

Ea abordează și formula romanului polițist în creația *Prințesa în crinolină*, publicată în anul 1946 și considerată de critică „o compunere facilă, de succes”⁸. Lipsită de reflexivitate, dar plină de suspans, opera prezintă ancheta unei crime: uciderea prințesei Raluca Muzuridi, un fel de Miss Havisham, principalul suspect fiind chiar fiul ei, pictorul dezmoștenit Alexandru. Soția acestuia, Clelia Darian, este cea care desfășoară o anchetă paralelă, reușind în final să-și elibereze bărbatul. Calitățile remarcate sunt respectarea majorității etapelor unei scrieri polițiste, suspansul și folosirea unor tehnici narative moderne, precum utilizarea jurnalului și metoda punerii în adâncime. Se promovează și intelectualismul, iar mediul prezentat este cel citadin. Comparând acest roman cu creația *Crima din Orient Express*, se observă că numai Agatha Christie a respectat tot tipicul unei creații polițiste. Cele două opere au, totuși, unele similitudini, precum: existența unor personaje importante, a victimei, a vinovaților care nu sunt niște profesioniști și prezența suspansului narativ.

Mărgărita Miller-Verghy este prima scriitoare română care abordează romanul polițist. Într-un articol publicat de prestigioasa revistă *World Literature Today* în anul 2005, Madison Davis inventariază începuturile literaturii polițiste în România și amintește acest roman, alături de opere ale unor autori mai importanți, precum Sadoveanu, Rebreanu, Victor Eftimiu și Mateiu Caragiale.

În romanul *Blandina*, publicat postum în anul 1980, se observă caracterul de bildungsroman al operei, prezentându-se formarea intelectuală, morală și cea psihică a personalității protagonistei. Formarea sa intelectuală include anii de școală primară, gimnazială, liceală și universitară, iar cea morală și cea psihică apar în urma depășirii unor traume sau ca rezultat al influenței celor dragi. Ceea ce impresionează este profunzimea analitică a autoarei care sondează sufletul

⁶ Mihaela Bacali, prefață în *Cealaltă lumină*, București, Editura Muzeul Literaturii Române, 2021, p. 20.

⁷ Bianca Burța-Cernat, *Fotografie de grup cu scriitoare uitate*, București, Editura Cartea Românească, 2001, p. 35.

⁸ *Dicționarul general al literaturii române*, literele M-O, coordonator general Eugen Simion, București, Editura Universul Enciclopedic, 2006, p. 369.

Blandinei. Protagonista se aseamănă cu unii eroi ce apar în povestirile lui Hesse, fiind pudică, sentimentală, liricoidă, timidă, o persoană superioară foarte talentată, dar molatecă și vulnerabilă în fața bolii. Alte calități ale romanului sunt talentul portretistic și valoarea documentară, înfățișându-se personalități precum Alexandru Lupașcu, Henrietta și Marya Lupașcu, Barbu Ștefănescu Delavrancea, Duiliu Zamfirescu, Ștefan Sihleanu, Alexandru Vlahuță, Zoe Peretz etc. Se evidențiază și unele trăsături care apar și în romanele anterioare, precum: „structura mozaicată”⁹, trăirea mistică a protagonistei, folosirea timpului subiectiv, utilizarea alterității, respingerea corporalității din cauza unui sentiment de pudoare. Un element de originalitate este dialogul intercultural sesizabil între locatarii de diverse naționalități de la pensiunea elvețiană Richardet. Apar și idei feministe în operă, precum emanciparea intelectuală a fetelor prin accesul la studii. Pentru a avea mai multe trăsături ale unui roman modern, autoarea ar fi putut să mai folosească tehnici precum depersonalizarea, dezumanizarea, ambiguitatea limbajului, fragmentarismul acțiunii etc.

Volumul de nuvele *Umbre pe ecran* a apărut în anul 1935. Dintre toate nuvelele, Lovinescu a apreciat creația *Ca să pot muri...* pentru subtila observație psihologică a comportamentului protagonistei Irina. Aceasta decide să-i mai ofere o șansă soțului infidel după ce constată că bunica ei a iertat-o pe muribunda care, în tinerețe, l-a determinat pe bunic s-o părăsească, luându-i o bună parte din avere, deși aveau trei copii. Este o nuvelă cu trăsături tradiționaliste, dar care sondează abisurile sufletești. Nuvela *Dușmanul durerii* are o abordare alegorică și prezintă mitul omului superior care luptă toată viața pentru împlinirea unui ideal pentru care este capabil de jertfa supremă, asemenea emirului din poemul *Noaptea de decembrie* de Macedonski. Celelalte nuvele folosesc scheme narrative mai simple, sunt mai puțin captivante, dar prezintă și calități, precum diversele tipuri de iubire abordate și analiza psihologică.

Următorul capitol investighează piesele de teatru ale Mărgăritei Miller-Verghy. Dramaturgia sa impresionează atât prin numărul mare de piese, cât și prin stilul artistic și prin folosirea hipertextualității, unele având ca punct de plecare un basm popular. Un subiect reprezentativ este *Afin și Dafin*, piesă inspirată din folclorul românesc. Ideea de a dramatiza basmul este una fericită, pentru că se pleacă de la o *formă simplă* (basmul) pentru a se ajunge la una *savantă*¹⁰ (piesa de teatru). Creația nou obținută propune un motiv clasic: împăratul fără urmași. Intriga este interesantă: slujitoarea gustă din tratamentul dat pentru a o scăpa pe împărăteasă de infertilitate. Urmarea este previzibilă: ambele femei rămân însărcinate și nasc doi copii asemănători, care se vor numi Afin și Dafin. Ei reușesc să se împlinească prin depășirea unor probe inițiatice la capătul cărora vor deveni buni împărați.

---

⁹ Bianca Burța-Cernat, *Fotografie de grup cu scriitoare uitate*, București, Editura Cartea Românească, 2001, p. 35.

¹⁰ André Jolles, *Formes simples*, « Collection Poétique », Paris, Éditions de Seuil, 1972.

Autoarea a izbutit să redea conținutul basmului, a creat un conflict puternic, unele tablouri deosebit de dramatice și a folosit o limbă vie, sugestivă. Lipsește, totuși, o adâncire pe linia psihologiei protagoniștilor, iar replicile sunt uneori prea lungi, având fraze complicate și prețioase. Alte piese au vervă și un conflict ce întreține tensiunea dramatică (*Prințul cu două chipuri*, *Ion Argatul*, *Țarul Foame*). În aceste creații acțiunea este dinamică datorită abundenței verbelor de mișcare și dialogului viu al eroilor. Există și câteva piese care n-au personaje foarte bine individualizate (precum *Ramuncio*, *Streinul*, *Gura lumii*, *După bal*, *Două dureri*), dar stilul abordat se remarcă prin claritate, naturalețe, expresivitate.

Scriitoarea a creat și câteva poezii care au fost interpretate în capitolul al cincilea. Ele au trăsături neoromantice, precum: aprecierea folclorului, folosirea unor teme și motive specifice, importanța acordată sentimentelor etc. Pot fi considerate niște încercări lirice specifice începuturilor literare ale scriitoarei. Cea mai importantă este cea dedicată mamei sale, pentru evidențierea subtilă a dramei femeii care nu-l poate convinge pe iubit să n-o părăsească. Bărbatul acesta va fi în curând doar umbra a ceea ce ea a iubit cândva, idee redată prin utilizarea epitetului triplu „nătărău, fanfaron și îngâmfat”. Registrul stilistic prezintă multe imagini artistice și figuri de stil, unele dintre ele fiind sugestive.

Capitolul al VI-lea se intitulează *Critica și publicistica*. Critica autoarei, apărută în reviste precum *Revista scriitoarei*, *Revista scriitoarelor și scriitorilor*, *Timpul*, *Hotarul*, *Convorbiri literare* cuprinde recenzii ale unor cărți nou apărute, scrise de autori consacrați, precum Lovinescu, Gala Galaction, Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Mateiu Caragiale sau de către debutanți, precum Lucia Demetrius. Include și medalioane literare dedicate unor prieteni și colaboratori deosebiți care au decedat (Barbu Ștefănescu-Delavrancea, Alfred Moșoiu, Ion Peretz). Cea mai interesantă este prezentarea lui Tudor Arghezi din lunile iunie-iulie 1929. El publicase volumul de debut editorial *Cuvinte potrivite* și Mărgărita Miller-Verghy a intuit că va ajunge un poet foarte bun. Ea crede că merita premiul național pentru poezie, căci în anul apariției *Cuvintelor potrivite* i s-a acordat poetului Alfred Moșoiu. Impresionează apoi compararea sa cu alți poeți care-au prezentat creații pentru copii, precum Victor Hugo și Wordsworth. Studiile critice ale autoarei se remarcă prin obiectivitate, umor și ironie. Publicistica sa prezentată în revistele *Le Moment* și *La Patrie* se distinge prin diversitatea tematică, abordându-se teme precum arta națională, viața burgheziei, copilăria, feminismul, dar și prin prezența expresivității.

Ultimul capitol este dedicat altor scrieri ale Mărgăritei Miller-Verghy. Cartea de povestiri didactice *Copiii lui Răzvan* a fost publicată în anul 1912. Pentru ea prozatoarea a primit premiul Alina Știrbei, acordat de Academia Română. S-a utilizat hipertextualitatea, căci sursa de inspirație a fost o carte celebră în epocă, *Les enfants de Marcel*, scrisă de Bruno. Povestirile au un conținut moralizator, urmărindu-se educarea copiilor protagonistului Răzvan. Se

abordează subiecte culturale și din aria științei, cartea fiind folosită o vreme ca material didactic.

O altă creație didactică este cea intitulată *Sanda, Anca și Mihai*, publicată în anul 1920. În incipit se prezintă foarte succint portretele personajelor, care sunt membrii familiei Dragomir: părinții, bunica și copiii Sanda, Anca și Mihai. Bunica este maestrul care corijează orice abatere a nepoților. Dumneaei, personaj alter-ego, le spune povestiri moralizatoare cu scopul de a-i îndrepta. Se remarcă folosirea unor procedee moderne de legare a secvențelor narrative și originalitatea povestirilor prezentate.

Corespondența literară este destul de vastă, Mărgărita Miller-Verghy trimițând scrisori mamei, lui Barbu Ștefănescu-Delavrancea, lui Duiliu Zamfirescu, lui Mihail Dragomirescu, lui Torouțiu, Elenei Văcărescu, lui Henri Blazian, lui Felix Aderca, lui Liviu Rebreanu, lui Ovid Densusianu etc. O epistolă mai impresionantă, plină de dramatism, este cea trimisă lui Felix Aderca pe data de 2 mai 1932, când își exprimă frenetic nemulțumirea față de atitudinea lui Sadoveanu, care i-a refuzat premiul Hamangiu pentru cea mai bună traducere a operei lui Eminescu, deși inițial a declarat-o câștigătoare. În final, după ce îi aduce multe argumente că merita premiul, îl roagă pe Aderca să-i ia apărarea, așa cum vor proceda și prietenii Elena Văcărescu, Octavian Goga și Ioan Alexandru Brătescu-Voinești. Se remarcă funcția conativă și retorismul relatării. Sunt interesante și unele scrisori trimise mamei, grație tonului afectiv sau șăgalnic în contrast cu seriozitatea epistolelor trimise diverselor personalități. Corespondența nu este lipsită de expresivitate literară și reușește uneori să transmită emoții și sentimente vii.

Ținut în perioada 5 martie–15 august 1879, jurnalul incomplet conține germenii creației de mai târziu. Protagonista Margareta scrie rareori în el, deoarece se teme de ochii indiscreți ai verișoarelor. O temă abordată este scrisul ascuns, pe care Virginia Woolf l-a definit drept o trăsătură a literaturii feminine. De-acum Margareta și-a propus să fie scriitoare, o altă temă fiind căutarea vocației. Simțindu-se neînțeleasă, eroina tânjește după aprobarea și dragostea mamei și a verișoarelor, căci viața ei este destul de tristă după pierderea tatălui. În final, se poate spune că jurnalul creionează lapidar atmosfera familială din casa Lupașcu și se remarcă folosirea unor teme de actualitate.

Contemporanii au privit-o pe Mărgărita Miller-Verghy cu respect, atât pentru cultura vastă în domeniul literar, muzical și artistic, cât și pentru calitățile unora dintre operele sale. Perpessicius a considerat că operele reprezentative sunt romanele *Cealaltă lumină* și *Blandina*, lui Lovinescu i-a atras atenția nuvela *Ca să pot muri...*, pentru „subtila observație psihologică”¹¹, Ibrăileanu a apreciat valoarea literară a romanului *Theano*, iar Erastia Peretz a fost încântată de curajul de a promova pentru prima dată scriitoarele române în cadrul antologiei *Evoluția scrisului feminin în România*. Criticul francez Charles du Bos a

---

¹¹ E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, București, Editura Minerva, 1981, p.101.

apreciat-o și el pe Mărgărita Miller-Verghy încă de la debutul său în limba franceză, comparând romanul *Theano* cu opera *Vrilles de la vigne*, scrisă de Colette.

Utilizarea reflexivității, a analizei psihologice, a personajului intelectualului inadaptat, a mediului citadin, autenticitatea, luciditatea analitică sunt trăsături moderniste recognoscibile în opera sa, mai ales în romanele *Cealaltă lumină* și *Blandina*. De asemenea, are trăsături tradiționaliste, precum: preocuparea pentru folclor, promovarea credinței ortodoxe, preferința pentru viața din mediul mănăstiresc, naționalismul evident, aprecierea înaintașilor. Aparține literaturii realiste feminine de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, putând fi înscrisă în galeria scriitoarelor Bucura Dumbravă, Constanța Marino-Moscu, Igena Floru, Constanța Dunca-Șchiau etc. Mărgărita Miller-Verghy a publicat lucrări atât în limba română, cât și în limba franceză, conservând o identitate biculturală, la fel ca Anna de Noailles, Martha Bibescu, Dora D'Istria, Elena Văcărescu ș.a. De aceea, se înrudește și cu aceste scriitoare francofone.

Se desprind și alte concluzii la sfârșitul acestei lucrări: faptul că viața autoarei are câteva aspecte românești care întrec uneori opera, ideea că romanele reprezintă speciile reprezentative ale creației sale literare și certitudinea că scriitoarea are abilități critice și trăsături moderniste. Ea a abordat toate genurile literare, dar dramaturgia este cel mai bine reprezentată, căci conține peste douăzeci de piese. A obținut Premiul Academiei Române pentru albumul de artă populară *Izvoade strămoșești*, dar și pentru creații literare precum romanul *Cealaltă lumină* și scrierea didactică *Copiii lui Răzvan*. În concluzie, „teza întregă reprezintă o pledoarie pentru restituirea operei Margaretei Miller-Verghy literaturii și culturii române, căci actul ei de recunoaștere reprezintă un act de justiție care presupune a-i acorda șansa de a fi cunoscută”¹².

---

¹² Mihaela Bacali, prefață în *Theano*, București, Editura Muzeul Literaturii Române, 2018, p. 26.